

ГРЕБІНЬ-КРУШЕЛЬНИЦЬКА Н.Ю.,

викладач, Національна академія

внутрішніх справ, м. Київ

АКМЕОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОВЕРШЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТА

У статті проаналізовано одну з найважливіших сучасних акмеологічних технік досягнення акме-вершини. Обґрунтовано методи та характеристики акмеологічної технології як проекту акмеологічної системи, що включає: цілі й завдання професійного розвитку особистості; сутність розвитку і саморозвитку професіонала; модель професіонала. Визначено актуальні акмеологічні техніки особистісно-професійного розвитку – творчі завдання, акмеологічне проектування, акмеологічні знання, індивідуальна акмеограма майбутнього працівника органів внутрішніх справ, “Я-реальне”, “Я-ідеальне”.

Ключові слова: акмеологія, акмеологічні технології, особистісно-професійний розвиток, акме-вершина, акмеологічне зростання, акмеограма, професіонал.

В статье проанализирована одна из важнейших современных акмеологических техник достижения акме-вершины. Обоснованно методы и характеристики акмеологической технологии как проекта акмеологической системы, в составе которой: цели и задания профессионального развития личности; сущность развития и саморазвития профессионала; модель профессионала. Определенно актуальные акмеологические техники личностно-профессионального развития – творческие задания, акмеологическое проектирование, акмеологические знания, индивидуальная акмеограмма будущего работника органов внутренних дел, “Я-реальное”, “Я-идеальное”.

Ключевые слова: акмеология, акмеологические технологии, личностно- профессиональное развитие, акме-вершина, акмеологический рост, акмеограмма, профессионал.

In the article one of the major modern akmeological techniques of akme-achievement is analysed. Methods and descriptions of akmeological technology as a project of akmeological system which includes aims and tasks of professional personality development; essence of development

and self-development of the professional and model of the professional are substantiated. The actual akmeological techniques of a personal and professional development such as creative tasks, akmeological planning, akmeological knowledges, individual akmeogramma of future worker of law enforcement agencies, "I-real", "I-ideal" are determined.

Key words: *akmeology, akmeological techniques, personal and professional development, akme, akmeological growth, akmeogramma, professional.*

Постановка проблеми. Шляхи і методи формування та розвитку довершеної особистості у сучасній педагогічній науці знаходять своє відображення в акмеологічних технологіях.

Як відомо, акмеологічні технології належать до розряду гуманітарних і являють собою сукупність методів, за допомогою яких організовується і реалізовується рух особистості до вершин самореалізації в різних сферах взаємодії зі світом. Ці технології мають забезпечувати регулярне досягнення попередньо заданих результатів [3, с. 109].

Аналіз останніх джерел та публікацій. У процесі різнобічного розвитку акмеології як науки нашими сучасниками було зібрано великий і переконливий акмеолого-педагогічний матеріал, щоб проілюструвати і експериментально перевірити технологію формування професійної самореалізації особистості. Такі спроби, у першу чергу, було зроблено російськими дослідниками О. С. Анісімовим, О. О. Бодальовим, А. О. Деркачем, Н. В. Кузьміною, Є. А. Клімовим, О. В. Селєзньовою та пізніше українськими дослідниками В. М. Вакуленко, О. В. Варфоломєєвою, В. М. Гладковою, С. Д. Пожарським, Л. С. Рибалко, Г. Х. Яворською.

Метою статті є обґрунтування ефективності акмеологічних технологій у формуванні довершеної особистості курсанта в період підготовки до майбутньої професійної діяльності в органах внутрішніх справ.

Відповідно до мети дослідження

були визначені завдання формування готовності курсантів до особистісно-професійного зростання:

1. Формування адекватної самооцінки особистості курсантів на основі акмеологічного підходу, що дає змогу ставити високі цілі та активно працювати до їх досягнення.

2. Створення позитивної мотивації для здійснення майбутньої професійної діяльності.

3. Формування способів акмеологічного проектування самовдосконалення та саморозвитку.

4. Розкриття здатності до розвитку самоактуалізації та професійної самосвідомості.

5. Формування готовності курсантів до здійснення професійної діяльності в органах внутрішніх справ.

Виклад основного матеріалу. Гуманітаризація професійної освіти забезпечує гуманістичну спрямованість діяльності, інтегруючи природно-наукові, соціальні, технологічні знання про цілісну особистість, а також розвиваючи психосоціокультурну сутність суб'єкта діяльності. Гуманітаризація виключає односторонність і фрагментарність професійної підготовки, надаючи їй комплексний, програмно-цільовий, цілісний характер. Технологізація ж професійної освіти забезпечує техніко-технологічні засоби реалізації гуманітарної за змістом освіти з метою підвищення її гуманістичного ефекту. Гуманітарно-технологічний розвиток є процесом соціокультурних, особистісних та професійних змін суб'єкта діяльності в часі, які узгоджуються зі змінами, що

визначають закономірності розвитку особистості, діяльності і всього суспільства [3, с. 109-110].

Акмеологічний підхід до аналізу поняття “технологія” дає змогу виділити в сучасній практиці й проаналізувати сутність чотирьох основних форм її прояву. Це технологія виробнича, технологія як наука, технологія як сторона суспільних відносин, технологія як спосіб (вид, момент) людської діяльності. Предмет вивчення цього феномену визначається рівнем дослідження (теоретичний, методологічний, прикладний), підходами (гносеологічний, онтологічний, структурно-функціональний, системний), принципами і методами пізнання різних наук (природничі, технічні, психологічні, соціологічні, педагогічні та ін.), спрямованістю (суспільні процеси, структури і відношення, людина, діяльність, освіта тощо) [1, с. 288].

Акмеологічні технології є інваріантними (використовуються в процесі всього освітнього маршруту), комбінаторними (узгоджуються з елементами інших методик), багатофункціональними (використовуються під час виконання різних рольових функцій в освітньому процесі), адаптивними (можливе їх пристосування до конкретних умов), прогностичними (підказують напрями пошуку в досягненні передбаченого результату) [8, с. 96].

Акмеологічна технологія – це проект певної акмеологічної системи, яка має досить складну структуру, що включає: суб’єкт і об’єкт у процесі їхньої взаємодії; цілі й завдання професійного розвитку особистості; зміст (сутність) розвитку і саморозвитку професіонала; модель професіонала, організаційні форми здійснення процесу розвитку особистості професіонала [4, с. 248]. “Технологічний аспект” впливає на уточнення базових акмеологічних категорій, зокрема професійна майстерність розглядається як володіння комплексом продуктивних психотехнологій і технологій професійної діяльності [2, с. 219]. У моногра-

фічному дослідженні, проведеному В. І. Дяченко та Г. Х. Яворською, визначено, що від здібностей залежить оволодіння курсантом знаннями, навичками та уміннями, формування в ньому майстерності. У свою чергу, вдосконалення майстерності позитивно впливає на розвиток здібностей (спостережливість, уява, комунікативність, експресивність тощо) в системі вищої професійної освіти системи Міністерства внутрішніх справ і є необхідним, визначальним фактором для її формування [5, с. 30-31].

Для акмеології правомірна постановка питання про дослідження технології як способу, виду, моменту людської діяльності. Технологія як вид діяльності володіє відносною самостійністю у всіх суспільних сферах, де вирішуються завдання оптимізації процесів виховання, освіти чи суспільних відносин. При цьому від технології як виду діяльності відрізняють “техніку” самої діяльності, а у ній – техніку індивідуальної (уміння, навички, майстерність, раціональні прийоми) та колективної (технічне розподілення праці, оптимальна її організація та управління) діяльності [1, с. 288-289].

З позицій акмеологічного підходу, для досягнення професійної самореалізації в майбутньому в курсанта в період підготовки до професійної діяльності мають бути сформовані чіткі знання про професіоналізм в специфіці обраної діяльності та про самого себе як особистість з чіткими прагненнями та цілями досягнення досконалості, професіоналізму та професійної самореалізації.

Навчати курсантів професійно сприймати простір системи правоохоронних органів уже під час підготовки до майбутньої діяльності, виокремлювати акмеологічні системи, за допомогою яких можна формувати становлення професіоналізму у процесі навчання – є призначенням акмеологічної технології. З огляду вищезазначених позицій, на нашу думку, одним з найефективніших методів форму-

вання особистісно-професійного зростання майбутніх правоохоронців є акмеологічні технології, в основі яких лежить акмеологічне знання.

Система інтенсивного навчання в рамках акмеологічних технологій являє поетапне сходження за рівнями застосування: впізнавання – відтворення – застосування – творчість [4, с. 250-258].

На першому, підготовчому етапі сходження до вершини-акме основними завданнями ми визначили ознайомлення курсантів з можливостями акмеології як науки, її категоріальним апаратом, надання знань про акмеологічні інваріанти структури професійної самореалізації (професійна самосвідомість, самооцінка, саморозвиток, самовдосконалення, самоактуалізація, професійна компетентність, професіонал, професійна майстерність), що, у свою чергу, забезпечуються сучасними формами та методами навчання (проблемні семінари, презентації, семінари-конференції, акмеологічні тренінги, інтерактивні технології навчання: “Коло ідей”, “Крісло автора”, “Технологія опрацювання дискусійних питань”, акмеологічне проектування), які сприяють ефективності формування готовності курсантів до акмеологічного зростання.

Під час набуття професіоналізму майбутні фахівці не лише опановують теоретичні знаннями і формують певні професійні уміння. Вони проходять певний акмеологічний тренінг, прогнозують і розробляють програму власного особистісного і професійного розвитку, виконуючи акмеологічний аналіз, створюючи власну акмеограму і розробляючи прогностичну динамічну модель свого “професійного Я” [4, с. 258].

Таким чином, акмеологічна технологія сприяє включенню в різні види навчально-пізнавальної діяльності, серед яких важливою є акмеологічна проектувальна діяльність, що дає початок новому руху, розвитку внутрішніх сил і спрямовує до професійного “акме” [8, с. 97]. Саме тому ефектив-

ною у досягненні особистісних та професійних вершин стане проектувальна діяльність курсантів на шляху до акмеологічного зростання, спроба спроектувати власний саморозвиток, визначити рівень оволодіння проектно-регуляційною функцією, зрозуміти власне ставлення до таких перетворень для дослідження названої парадигми та можливості передбачення подальшого розвитку особистості.

Акмеологічна технологія тісно пов'язана з акмеограмою, тобто індивідуальною траєкторією сходження до вершин професіоналізму. Акмеограма являє собою систему вимог, умов і факторів, що сприяють прогресивному розвитку професійної майстерності та особистості фахівця.

Акмеограма відображає тільки рівень одиничного і потребує досить копіткої індивідуальної праці. Акмеограма завжди індивідуальна. Вона складає підставу для індивідуального особистісно-професійного розвитку. За змістом акмеограма – це індивідуальний “зріз” потенційного в суб'єкті праці, його можливостей, перспектив, оцінка компенсованих і некомпенсованих властивостей. Акмеограма висвітлює насамперед те, над чим слід працювати, щоб досягти високого рівня професіоналізму [4, с. 260-266].

В. М. Вакулєнко, у свою чергу, виділяє такі найважливіші умови, яких необхідно дотримуватися при складанні акмеограми:

1. Акмеограма повинна обов'язково включати цілі особистісно-професійного розвитку (кінцеві й проміжні).
2. В акмеографічному обстеженні варто застосовувати різні методи – тестування, експертні оцінки, опитування тощо. Особливу старанність у роботі варто виявляти під час опису характерологічних особливостей і моральних якостей особистості – помилки тут неприпустимі.
3. Акмеографічні описи можуть мати

різну форму – від якісно-строгих до кількісних, у тому числі даних безпосередніх вимірів і бальних оцінок. Результати акмеографічного опису доцільно представити у вигляді функціональної схеми чи таблиці.

4. За результатами акмеографічного обстеження варто особливо виділити:
 - динаміку зростання професійної майстерності;
 - “вузькі місця”, тобто умови й чинники, що заважають цьому зростанню;
 - особливості змін мотиваційної сфери;
 - динаміку особистісного розвитку й те, що цьому сприяє чи перешкоджає;
 - вид акмеологічних технологій, що доцільно застосовувати для особистісно-професійного розвитку.
5. Акмеографічний опис і акмеограма обов'язково мають містити індивідуальні рекомендації.
6. Розроблена акмеограма повинна стати базисом для моніторингу особистісно-професійного розвитку. Доцільно на ключових етапах розвитку складати нові акмеограми, щоб здійснювати порівняльний аналіз [4, с. 488-489].

У наведеній схемі представлені базові акмеологічні інваріанти професіоналізму. Кожен курсант може додати до власної акмеограми свої думки та спостереження.

Важливою характерною ознакою акмеограми є те, що загальні та професійні акмеологічні інваріанти кожен учасник ніби “приміряє” на себе, враховуючи власні індивідуально-типологічні особливості та якості, що вказують, у якому напрямі потрібно працювати над собою в майбутньому для досягнення професійної самореалізації. Індивідуальні акмеологічні інваріанти кожен учасник визначає для себе сам та має змогу додавати туди всі характеристики, які властиві саме його особистості. У свою чергу, під-

система “саморозвиток” визначається лише на основі анкетування та тестування, адже рівень самооцінки, здатність до проектування самовдосконалення, творчий потенціал, професійну самосвідомість та самоактуалізацію самостійно, без зазначених прийомів, визначити неможливо. На думку В. М. Гладкової та С. Д. Пожарського, індивідуальний модуль і складає підставу для прогнозування траєкторії саморозвитку і проектування авторської програми самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення, самокорекції та самоконтролю [4, с. 269].

Створення індивідуальної акмеограми передбачає визначення курсантом рівня розвитку власної самоактуалізації, адже самоактуалізована особистість завжди прагне до саморозвитку та самовдосконалення, що є основою акмеологічного підходу до розвитку професіоналізму.

На завершення наведемо модель самовдосконалення через зіставлення образів “Я-реальне” з “Я-ідеальне”, що можуть здійснювати вплив (сприятливий чи не сприятливий) у процесі здійснення професійної діяльності та через які можливе професійне самовдосконалення, саморозвиток, самоактуалізація та творче професійне зростання.

На думку російських дослідників А. О. Деркача, О. В. Москаленко, В. О. Пятіна, О. В. Селезньової, в особистісному аспекті уявлення про ідеальне “Я” мають більш чітку ієрархію мотивів, ніж “Я-реальне”. Хоча в “Я-реальне” і присутні особистісні мотиви, вони не об'єднані у смисловий блок і не є змістовим внутрішнім конструктом, що регулює поведінку [7, с. 103]. “Я-професійне реальне” включає: рівень професійної компетентності (знання, навички, вміння, психологічні якості, управлінські позиції, акмеологічні інваріанти), здібності, рівень розвитку здатності до самовдосконалення.

Структуру “Я-професійне ідеальне” складають: творчий професійний

світогляд, стійка мотиваційна стратегія професіоналізації як фахівця, продуктивна технологія самовдосконалення, активний оптимальний робочий стан. Показниками самовдосконалення є: інтерес до пізнання “Я-ідеальне”, мотивація самовдосконалення, прагнення розвитку та успіху, творчість та наполегливість у досягненні мети, рівень претензій, адекватність самооцінки [4, с. 276]. Зміст “Я-ідеального” був би оптимальнішим, якби фактор, що свідчить про наявність особистісного конструкта, займав домінуюче положення в ієрархії мотиваційної сфери [7, с. 103].

Маючи акмеограму за підставу для розробки динамічної моделі власного “професійного Я”, людина прогнозує свій професійний розвиток, матеріалізуючи власні прагнення в авторській системі професійної діяльності, але не лише процес саморозвитку, самовдосконалювання, самокорекції та самоорганізації є самоціллю для майбутнього фахівця. Оволодівши цією технологією, він стає прикладом для наслідування [4, с. 260-279].

Таким чином, сьогодні зміст освіти як педагогічно адаптована соціальна практика розглядається виключно в аспекті соціального досвіду та має бути наближеною до його структури:

- досвід пізнавальної діяльності, що проектується у вигляді кінцевого результату – певної системи наукових знань;
- досвід реалізації визнаних способів діяльності, що віддзеркалюють уміння і навички діяти за зразком;
- досвід творчої діяльності, який про-

стежується у вигляді вміння особистості приймати оптимальне рішення у проблемних ситуаціях;

- досвід емоційно-ціннісних відносин, ставлень, що проектується у формі ціннісних орієнтацій [7, с. 20].

У процесі навчальної роботи з курсантами було відзначено позитивні зміни в здатності формування акмеологічного зростання, але надзвичайно важливим є продовження курсантами роботи над собою, власними здібностями, що сприятиме їхній самореалізації у майбутній професійній діяльності.

Висновки. З окреслених вище позицій ми можемо зробити висновок, що проектування власного акмеологічного зростання є, насамперед, творчим завданням, а тому без творчого, креативного підходу до майбутньої професійної діяльності, а отже, до пізнання власної особистості, неможливо з ним впоратися на належному рівні та з перспективою на подальший саморозвиток. Допомогти майбутньому спеціалісту опанувати методикою розвитку творчого потенціалу, креативного самовдосконалення можуть спеціальні навчальні спецкурси з акмеології та система акмеологічних тренінгів саморозвитку.

Таким чином, динаміка формування готовності до особистісно-професійного розвитку на основі акмеологічної технології дає змогу визначити, що позитивний ефект досягається за рахунок оптимального поєднання теоретичних та практичних засад акмеології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акмеологические основы профессионального самосознания личности : учеб. пособие / А. А. Деркач, О. В. Москаленко, В. А. Пятин, Е. В. Селезнева. – Астрахань : Изд-во Астрахан. гос. пед. ун-та, 2000. – 330 с.
2. Вакуленко В. М. Розвиток теорії й практики вищої педагогічної освіти України, Росії, Білорусії на основі акмеологічного підходу : монографія / В. М.

- Вакуленко. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 496 с.
3. Варфоломеева О. В. Профессиональное становление психолога-психотерапевта : монография / О. В. Варфоломеева. – К. : ГП “Информ.-аналит. агентство”, 2008. – 383 с.
 4. Гладкова В. М. Основы акмеологии : підручник / В. М. Гладкова, С. Д. Пожарський. – Львів : Новий світ – 2000, 2007. – 320 с.
 5. Дяченко В. І. Професійна усталеність майбутніх співробітників міліції як складова їхньої соціально-професійної зрілості : монографія / В. І. Дяченко, Г. Х. Яворська. – Одеса : НДРВВПУПУ ім. К. Д. Ушинського, 2002. – 157 с.
 6. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі : монографія / Н. В. Кічук (наук. ред., упоряд., авт.) // Півден. наук. центр АПН України ; Ізмаїл. держ. гуманіт. ун-т. – Ізмаїл : ІДГУ, 2007. – 236 с.
 7. Старовойтенко Н. В. Психолого-педагогічні аспекти адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищій школі / Н. В. Старовойтенко // Гуманіт. вісник : всеукр. зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України ; Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2009. – № 13. – Вип. 1. – 131 с. – (Серія: Педагогічні науки).
 8. Шапаренко Х. А. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шапаренко Х. А. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – 234 с.